

HÖGSTA DOMSTOLENS DOM

meddelad i Stockholm den 21 juni 2017

Mål nr

B 256-17

I

KLAGANDE

SH

Ombud och offentlig försvarare: Advokat C-H M

MOTPART

Riksåklagaren

Box 5553

114 85 Stockholm

II

KLAGANDE

T G K

Ombud och offentlig försvarare: Advokat MA

MOTPARTER

1. Riksåklagaren

Box 5553

114 85 Stockholm

2. If Skadeförsäkring AB (publ), 516401-8102

106 80 Stockholm

3. Traveller Buss Aktiebolag, 556407-3970

Box 128

142 22 Skogås

2 och 3 företrädna av åklagaren

SAKEN

Försök till mordbrand m.m.

ÖVERKLAGAT AVGÖRANDE

Svea hovrätts dom 2016-12-20 i mål B 5134-16, B 7056-16 och B 8740-16

DOMSLUT

Högsta domstolen ändrar hovrättens domslut på det sättet att Högsta domstolen

dels dömer SH för försök till mordbrand, mindre allvarligt brott, enligt 13 kap.

1 § andra stycket och 12 § samt 23 kap. 1 § brottsbalken,

dels bestämmer påföljden för SH till fängelse i två år och sex månader,

dels dömer T G K för medhjälp till försök till mordbrand, mindre allvarligt brott, enligt 13 kap. 1 § andra stycket och 12 § samt 23 kap. 1 och 4 §§

brottsbalken,

dels bestämmer påföljden för T G K till skyddstillsyn med föreskrift att delta i det brottspreventiva programmet Återfallsprevention.

Kriminalvården ska ansvara för övervakningen av T G K.

För försvaret av SH i Högsta domstolen tillerkänns C-H M ersättning av allmänna medel med 48 963 kr. Av beloppet avser 26 840 kr arbete, 11 070 kr tidsspillan, 1 260 kr utlägg och 9 793 kr mervärdesskatt. Denna kostnad ska stanna på staten.

För försvaret av T G K i Högsta domstolen tillerkänns MA ersättning av allmänna medel med 40 260 kr. Av beloppet avser 32 208 kr arbete och 8 052 kr mervärdesskatt. Denna kostnad ska stanna på staten.

YRKANDEN I HÖGSTA DOMSTOLEN M.M.

SH har yrkat att Högsta domstolen dömer honom, i stället för försök till mordbrand, för förberedelse till mordbrand. Han har vidare yrkat att Högsta domstolen under alla förhållanden sätter ned fängelsestraffet.

T G K har yrkat att Högsta domstolen ogillar åtalet för försök till mordbrand samt If Skadeförsäkring AB:s och Traveller Buss Aktiebolags skadeståndsanspråk. Han har i andra – femte hand yrkat att den åtalade gärningen rubriceras som medhjälp till förberedelse till grov skadegörelse, medhjälp till försök till grov skadegörelse, medhjälp till förberedelse till mordbrand eller medhjälp till försök till mordbrand. Han har yrkat att Högsta domstolen under alla förhållanden bestämmer en lindrigare påföljd.

Riksåklagaren, If Skadeförsäkring och Traveller Buss har motsatt sig att hovrättens dom ändras. Riksåklagaren har, vad gäller åtalet för försök till mordbrand, gjort gällande att SH och T G K i vart fall ska dömas för antingen förberedelse till mordbrand, försök till grov skadegörelse, förberedelse till grov skadegörelse eller, i sista hand, skadegörelse. I fråga om T G K har

riksåklagaren alternativt yrkat ansvar för medhjälp till något av de angivna brotten.

Riksåklagaren har justerat gärningsbeskrivningen, vad gäller åtalet för försök till mordbrand, till följande.

T G K och SH har tillsammans och i samförstånd med andra, genom användning av brännbar vätska, försökt anlägga en brand i en buss som stått intill tre lastbilar på eller i närheten av Östbergabackarna 71, Älvsjö, Stockholms stad. Det hände den 15 maj 2016. En brand skulle inneburi fara för omfattande förstörelse av andras egendom och i vart fall drabbat sak av stor ekonomisk betydelse. Brännbar vätska som hållts ut i bussen har orsakat målsägandebolaget Traveller Buss Ab ekonomisk skada.

Fara för brottets fullbordan har förelegat eller endast på grund av tillfälliga omständigheter varit utesluten.

SH och T G K har under alla förhållanden, genom ovan beskrivna handlande, tillsammans och i samförstånd med andra, med uppsåt att utföra mordbrand, tagit befattning med en dunk med brännbar vätska som varit särskilt ägnat att användas som hjälpmedel vid brottet.

SH och T G K begick gärningen med uppsåt.

T G K har under alla förhållanden främjat ovan gärning genom att köra gärningsmännen till brottsplatsen och invänta dem för avfärd därifrån.

DOMSKÄL

Bakgrund

1. I en dom meddelad i maj 2016 dömdes SH av tingsrätten för våld mot tjänsteman, två fall av rattfylleri och två fall av narkotikabrott (ringa brott) till

fängelse i två månader. På hösten samma år dömdes han av tingsrätten för rån till fängelse i ett år och sju månader.

2. I en ytterligare dom, meddelad i tiden mellan de två andra domarna, ogillade tingsrätten ett åtal mot SH och T G K avseende försök till mordbrand.

3. De båda förstnämnda domarna överklagades av SH med yrkanden om strafflindring. Även åklagaren överklagade domen avseende rån och yrkade att SH skulle dömas till ett strängare straff. Åklagaren överklagade också – gentemot såväl SH som T G K – den friande domen avseende försök till mordbrand.

4. Hovrätten har därefter, i en dom som avser alla tre tingsrättsdomarna, dömt SH för – utöver de brott som de första två tingsrättsdomarna omfattar – försök till mordbrand. Även T G K har dömts för försök till mordbrand. Hovrätten har bedömt att straffvärdet för rånbrottet motsvarar fängelse i drygt två år och straffvärdet för försöket till mordbrand fängelse i ett år. SH har dömts till fängelse i tre år och T G K till fängelse i ett år.

Frågorna i målet

5. Målet gäller i första hand när ett försök till mordbrand kan anses påbörjat, dvs. när den s.k. försökspunkten passeras. Det gäller också huruvida ett mordbrandsbrott, om det hade fullbordats, hade utgjort mordbrand av normalgraden eller varit att bedöma som mindre allvarligt. Slutligen aktualiseras gränsdragningen mellan medgärningsmannaskap och medhjälp till brott.

Allmänt om mordbrand och gradindelning av mordbrand

6. Enligt 13 kap. 1 § brottsbalken ska den som anlägger brand som innebär fara för annans liv eller hälsa eller för omfattande förstörelse av annans egendom dömas för mordbrand.

7. För att en brand ska anses vara anlagd krävs i princip att eld brinner med öppen låga. Brand kan emellertid också anses vara anlagd om det har inletts en förbränningsprocess som, om processen inte avbryts, kommer att resultera i eld med öppen låga.

8. Vad gäller straffbestämmelsens farerekvisit aktualiseras i detta mål enbart frågan om det har förelegat fara för omfattande förstörelse av annans egendom. Vid bedömningen av om det har förelegat sådan fara läggs i första hand vikt vid om faran avsett en kvantitativt omfattande förstörelse. Att värdet på egendomen är högt kan ha betydelse för bedömningen, men det är i sig inte en tillräcklig omständighet för att rekvisitet ska vara uppfyllt (jfr t.ex. NJA 1980 s. 191). Av större betydelse är om brottet kan sägas ha en allmänfarlig karaktär (jfr rubriken till 13 kap. brottsbalken).

9. Straffskalan för mordbrand är fängelse i lägst två och högst åtta år eller, om gärningen är mindre allvarlig, fängelse i lägst ett och högst tre år. Den särskilda straffskalan för mordbrand som är mindre allvarlig infördes genom en lagändring år 1993. I lagrummet anges inte vilka omständigheter som ska beaktas vid bedömningen av om brottet är mindre allvarligt. I förarbetena uttalas att sådana fall där det föreligger fara för annans liv eller hälsa ytterligt sällan torde ha ett straffvärde som är lägre än två års fängelse, men att det beträffande fall som bara avser egendom kan ifrågasättas om inte två år är ett alltför strängt minimistraff (se prop. 1992/93:141 s. 42 f.). I linje med detta uttalande kan sägas att straffskalan för mordbrand som är mindre allvarlig främst aktualiseras i fall där det enbart har förelegat fara för egendom.

10. Frågan om gradindelning hänger nära samman med straffvärdebedömningen. Detta gäller särskilt när det i lagtexten inte anges några särskilda kvalifikationsgrunder till ledning för bedömningen av till vilken svårhetsgrad ett visst brott är att hänföra. Ett sådant samband är förutsatt i det svenska straffrättssystemet vars regler om påföljdsbestämning primärt bygger

på principerna om proportionalitet och ekvivalens. Som huvudregel bör således ett grovt brott ha ett högre straffvärde än ett brott av normalgraden och ett brott av normalgraden ha ett högre straffvärde än ett brott som är att anse som mindre allvarligt.

11. Någon fullständig överensstämmelse råder emellertid inte mellan de båda bedömningarna. Detta beror på att vissa omständigheter som är av betydelse för straffvärdet saknar betydelse vid gradindelningen, t.ex. det förhållandet att gärningsmannen har avsett att brottet skulle få allvarligare följder än vad det har fått (se 29 kap. 2 § 1 brottsbalken).

Regleringen av försöksbrott

12. Enligt 23 kap. 1 § brottsbalken ska den som påbörjat utförandet av visst brott utan att det har kommit till fullbordan dömas för försök till brottet. Detta förutsätter dels att det särskilt har angetts att försök är straffbelagt, dels att det förelegat fara för att handlingen skulle leda till brottets fullbordan eller sådan fara endast på grund av tillfälliga omständigheter varit utesluten.

13. Straffskalan för försöksbrott sträcker sig, om minimistrafet för det fullbordade brottet är två år eller mer, från allmänt fängelseminimum upp till maximum för det fullbordade brottet. Om minimistrafet för det fullbordade brottet inte uppgår till fängelse i två år, gäller i stället allmänt bötesminimum som straffminimum.

14. Beträffande mordbrand anges i 13 kap. 12 § brottsbalken att försök till mordbrand och grov mordbrand är straffbelagt. Kriminaliseringen av försök till mordbrand omfattar också mordbrand som är mindre allvarlig. Det beror på att den senare brottstypen saknar en egen brottsbeteckning (jfr Magnus Ulväng m.fl., *Brotten mot allmänheten och staten*, 2 uppl. 2014, s. 18).

Straffskalan för försök till mordbrand av normalgraden är, i linje med vad som

har sagts i punkten 13, fängelse i högst åtta år, medan straffskalan för försök till mordbrand som är att bedöma som mindre allvarlig är böter eller fängelse i högst tre år.

Försöksuppsåtet

15. För att ett försök till brott ska föreligga fordras, även om det inte direkt framgår av lagtexten i 23 kap. 1 § brottsbalken, att gärningsmannen haft uppsåt att begå ett fullbordat brott. Eftersom försök aktualiseras bara i de fall där brottet inte har fullbordats, måste frågan om vilket brott försöket avser alltid i ett första led bedömas med utgångspunkt i gärningsmannens uppsåt. Fråga är om ett krav på ett s.k. överskjutande uppsåt, dvs. det fordras att gärningsmannen har uppsåt till något som inte har inträffat.

16. Vid avslutade försök, dvs. försök där gärningsmannen gjort allt som krävs för att brottet ska komma till fullbordan, ska vanliga uppsåtsformer tillämpas. Om gärningsmannen har avlossat ett skott mot någon annan blir frågan följaktligen om gärningsmannen hade åtminstone likgiltighetsuppsåt i förhållande till att den andra personen skulle dö av gärningen.

17. Vid oavslutade försök innebär kravet på överskjutande uppsåt i första hand att gärningsmannen måste ha haft för avsikt, dvs. beslutat sig för, att utföra de ytterligare handlingar som hade krävts för att fullborda brottet (se beträffande motsvarande situation vid förberedelse till brott NJA 2011 s. 627 p. 10).

18. Det är emellertid inte tillräckligt att gärningsmannen har beslutat sig för att utföra en viss gärning, t.ex. ta fram en tändsticka och antända en viss vätska, utan det krävs också att gärningsmannens uppfattning om vad denna handling innebär motsvarar ett brott (jfr Petter Asp m.fl., Kriminalrättens grunder, 2 uppl. 2013, s. 400 f.). Vid den sistnämnda bedömningen bör,

åtminstone vid försök där gärningsmannen är mycket nära att avsluta försöket, de vanliga uppsåtsformerna anses vara tillämpliga. För ansvar för försök till mordbrand fordras således att gärningsmannen har beslutat sig för att utföra den eller de återstående gärningarna (t.ex. tända en tändsticka och föra den till det brännbara materialet). Dessutom krävs att gärningsmannens uppfattning om gärningen innebär dels att eld kommer lös, dels att denna eld innebär fara för andra människors liv eller hälsa eller för omfattande förstörelse av annans egendom.

Försökspunkten

19. Försöksansvaret begränsas bl.a. av kravet på att gärningsmannen ska ha påbörjat utförandet av ett visst brott, dvs. kravet på att försökspunkten har nåtts. Det brukar sägas att det fordras att gärningsmannen har gått från att förbereda gärningen till att utföra den.

20. Var försökspunkten ligger vid ett visst brott beror bl.a. på straffbestämmelsens utformning, men också på omständigheterna i det enskilda fallet. Allmänt sett bör man, vid bedömningen av var försökspunkten ligger, placera denna i det skede av händelseförloppet där omständigheterna ger underlag för att konstatera att gärningsmannen har uppsåt att fullborda brottet. Det är bl.a. sådana hänsynstaganden som får anses ligga bakom att Högsta domstolen tidigare har hänvisat till att det, allmänt sett, är angeläget att inte förlägga försökspunkten för ett brott alltför långt från tidpunkten för brottets fullbordning (se NJA 1991 s. 332 och "Getingerånet" NJA 1995 s. 405).

21. Utformningen av straffbestämmelsen har betydelse för när det är naturligt att säga att gärningsmannen håller på att utföra brottet och på den grunden kan anses ha nått försökspunkten. Vissa straffbestämmelser anknyter direkt till konkreta och avgränsade händelser i tid och rum (t.ex. orsakande av skada och smärta vid misshandel), medan andra straffbelägger vad som kan

liknas vid en verksamhet (jfr t.ex. vad som gäller vid koppleri och dobbleri enligt 6 kap. 12 § respektive 16 kap. 14 § brottsbalken; vid dobbleri är försök kriminaliserat endast om brottet är grovt). Det framstår som klart att det vad gäller brott av den senare typen är en mer öppen fråga var försökspunkten ska placeras.

22. Också omständigheterna i det enskilda fallet måste tillåtas påverka placeringen av försökspunkten. Hänsyn måste kunna tas till om gärningsmannen har utfört åtgärder som visserligen kan sägas vara av förberedande karaktär om man jämför med den gärning som straffbestämmelsen beskriver, men som ändå visar att gärningsmannen har inlett utförandet av brottet. Exempelvis är det ibland helt nödvändigt att vidta vissa åtgärder för att det ska vara möjligt att utföra en gärning som direkt anknyter till brottsbeskrivningen. Ett exempel är att man, för att kunna stjäla något inne i ett låst hus, först måste bryta sig in i huset. I sådana fall är det rimligt att anse att utförandet av gärningen har påbörjats redan i samband med att de inledande åtgärderna påbörjas.

23. Det förhållandet att försökspunktens placering måste kunna påverkas av omständigheterna i det enskilda fallet innebär att det inte generellt går att knyta försökspunkten till en viss omständighet. Exempelvis går det inte att säga att försökspunkten vid mordbrand alltid ligger vid tändandet av en tändsticka eller en gaständare.

24. Det nu sagda innebär att försökspunkten regelmässigt måste anses ha passerats när försöket är avslutat, dvs. när gärningsmannen gjort allt som ankommer på honom eller henne för att fullborda brottet.

25. I övrigt bör ledning i första hand sökas i om gärningsmannen kan sägas hålla på att utföra den handling som, enligt straffbestämmelsen, fordras för att brottet ska komma till fullbordan.

26. Härutöver måste emellertid försökspunkten åtminstone i vissa fall anses nådd när gärningsmannen visserligen ännu inte har gjort något som direkt anknyter till brottsbeskrivningen, men har utfört gärningar som tydligt visar att han eller hon har börjat verkställa det som ibland kallas brottsplanen (se p. 22). För att försökspunkten ska vara nådd i dessa fall bör alltid krävas att gärningsmannen står i begrepp att någorlunda omedelbart fullborda brottet.

Farerekvisiten

27. Ansvar för försök förutsätter att det har förelegat fara för fullbordan eller att sådan fara varit utesluten endast på grund av tillfälliga omständigheter. Bedömningen ska som huvudregel göras med utgångspunkt i förhållandena vid tiden då försökspunkten har passerats. I fall där gärningsmannen fortsätter att agera efter att försökspunkten uppnås kan den fara som uppstår under denna tid också vara relevant.

28. Med fara avses konkret fara, vilket betyder att det i det enskilda fallet ska ha varit möjligt och någorlunda sannolikt att brottet skulle komma till fullbordan. Om det inte föreligger konkret fara för fullbordan förutsätts för ansvar att detta berott endast på tillfälliga omständigheter.

Utredningen i Högsta domstolen

29. Högsta domstolen har, vid huvudförhandling i målet, tagit del av vittnesförhör upptagna i tingsrätten med bussens chaufför, NR, och polismannen MB samt de förhör som hölls med SH och T G K. Högsta domstolen har också tagit del av den skriftliga bevisning som lagts fram i tingsrätten och hovrätten.

Vad som är utrett

30. Som domstolarna har funnit visar utredningen att fyra personer tillsammans och i samförstånd krossade en ruta i bussen och hällde in dieselolja med avsikt att tända eld på bussen och därmed få den att brinna. Händelseförloppet avbröts genom att bussens chaufför kom till platsen. Det är också utrett att SH var en av de fyra personerna samt att det var T G K som skjutsat personerna till platsen.

Bedömningen av SHs uppsåt

31. Vid bedömningen av hur långt SHs uppsåt sträckte sig ska hänsyn tas till hans uppfattning om vad som hade hänt om han, tillsammans med de andra personerna, hade hunnit utföra gärningen. SH måste ha insett att det, om vätskan antänts, funnits en betydande risk för att branden skulle sprida sig i bussen och till de bredvid stående lastbilarna. Med hänsyn till denna insikt måste det hållas för visst att inträdet av en sådan effekt inte utgjorde ett skäl för SH att avstå från gärningen. Han har därmed varit likgiltig inför att effekter av detta slag skulle inträffa. Hans uppsåt har följaktligen varit sådant att det omfattade också brand i de tre lastbilar som stod vid sidan av bussen.

32. Vid bedömningen av hur en fullbordad brand skulle ha rubricerats ska beaktas att branden skulle ha lett till fara för flera fordon, av vilka tre var mycket stora. Fordonen hade därtill sammantaget ett högt värde. Också vid en försiktig värdering får det anses utrett att värdet översteg två miljoner kronor. Med beaktande av dessa omständigheter kan slutsatsen dras att en fullbordad brand skulle ha inneburit fara för omfattande förstörelse av annans egendom (jfr NJA 1980 s. 191 och "Lastbilssläpet" NJA 2011 s. 611 p. 6).

33. SH har följaktligen haft uppsåt att föröva en gärning som, om den hade fullbordats, skulle ha varit att bedöma som mordbrand enligt 13 kap. 1 §

brottsbalken. Som framgått är också försök till mordbrand som är att anse som mindre allvarlig straffbelagt, se 13 kap. 12 §. (Se, angående frågan om det tilltänkta brottet är att bedöma som mindre allvarligt, p. 39–41.)

Försökspunkten har nåtts

34. Eftersom försöket i detta fall inte var avslutat kan försökspunkten inte anses uppnådd på den grunden. I brottsbeskrivningen för mordbrand talas om anläggande av brand. Anläggande av brand måste i och för sig anses vara en process som kan innefatta mer än att tända eld – dvs. mer än att tillföra värme till något brännbart. Med hänsyn till detta och med beaktande av att mordbrandsbrottet är konstruerat som ett farebrott bör det, för att försökspunkten ska ha nåtts, inte krävas att gärningsmannen har tänt eld på det brännbara materialet.

35. I fall där gärningsmannen inte ens påbörjat själva antändandet (t.ex. genom att försöka tända en tändsticka) bör emellertid krävas att denne har utfört andra handlingar som tydligt utvisar att han eller hon har övergått till verkställighetsstadiet.

36. I detta fall slog gärningsmännen sönder ett fönster i en dörr för att komma in i bussen och hällde därefter, genom det hål som uppstått, ut brännbar vätska inne i bussen. Båda gärningarna kan ses som led i en sekvens av handlingar som ska leda till brottets fullbordan, dvs. som led i verkställigheten av gärningsmännens uppsåt. Försökspunkten måste mot denna bakgrund anses ha passerats senast när vätskan hälldes ut i bussen.

Fara för fullbordan har förelegat

37. Vätskan som hälldes ut i bussen var dieselloja. Även om sådan olja är betydligt svårare att antända än bensin framstår det som både möjligt och

sannolikt att gärningsmännen skulle ha lyckats anlägga brand i bussen om de inte blivit avbrutna.

38. Av två sakkunnigutlåtanden från Storstockholms brandförsvär framgår att det, om brand hade anlagts, funnits en beaktansvärd risk för att branden skulle sprida sig i bussen och att det, om bussen hade övertänts, funnits en överhängande risk för brandspridning till de angränsande fordonen. Det har följaktligen förelegat fara för en sådan brand som fordras för ansvar för mordbrand (jfr p. 8 och 32).

Mordbranden hade, om den hade fullbordats, varit att bedöma som mindre allvarlig

39. I enlighet med vad som sagts i det föregående hade mordbranden, om den hade fullbordats, inneburit fara för fyra fordon med ett sammantaget betydande värde. Av utredningen framgår emellertid att det inte fanns någon beaktansvärd risk för ytterligare spridning eller någon fara för liv eller hälsa. Inte heller skulle några mer betydande ideella värden, t.ex. någons hem, ha kunnat gå till spillo.

40. Det kan därför antas att mordbranden, om den hade fullbordats, hade haft ett straffvärde understigande fängelse i två år.

41. Sammantaget innebär det sagda att försöket bör anses ha avsett mordbrand, mindre allvarligt brott, enligt 13 kap. 1 § andra stycket brottsbalken.

Bedömningen av T G Ks handlande

42. T G K har erkänt att han körde de fyra personer som utförde gärningen till platsen, men har uppgett att han inte förstod vad som skulle ske. Av utredningen framgår emellertid att han hade kontakt med, och befann sig på samma plats som, SH både före och efter den nu aktuella gärningen. Det är vidare, genom NRs vittnesmål, utrett att den 25 liter stora dunken med diesellojla medfördes i baksätet i bilen och att T G K väntade kvar i bilen medan de andra sprang fram till bussen. Det måste mot denna bakgrund anses uteslutet att han inte förstod vad som skulle hända.

43. Det står klart att T G Ks handlande åtminstone har främjat den otillåtna gärning som SH har förövat (jfr "Företagsboten och fängelsestraffet" NJA 2012 s. 826 p. 12–18). Hans medverkan har emellertid inte varit sådan att den i sig ger anledning att anse honom som gärningsman. Frågan blir i stället om han ska bedömas som gärningsman därför att han, som åklagaren har påstått, agerat tillsammans och i samförstånd med SH.

44. Om två eller flera personer har agerat tillsammans och i samförstånd vid förövandet av ett brott, har det inte nödvändigtvis någon avgörande betydelse vilka uppgifter var och en har haft att utföra vid brottet. Samtliga kan då vara att bedöma som gärningsmän antingen därför att de uppfyller de krav som följer direkt av den aktuella brottsbeskrivningen eller därför att de annars anses som gärningsmän (jfr orden "Den som inte är att anse som gärningsman...." i 23 kap. 4 § andra stycket brottsbalken, som anses indikera att domstolarna har en viss frihet vid rubriceringen av medverkansgärningar). I sammanhanget kan hänvisas till NJA 2006 s. 535 där det anges att en person som håller vakt vid en inbrottsstöld kan vara att betrakta som gärningsman.

45. Också vid gärningsmannaskap av de sistnämnda slagen fordras i regel, för att någon ska kunna dömas som gärningsman, att personen deltar i själva

det brottsliga tilltaget, åtminstone mer perifert (eller, fastän det saknar relevans i detta sammanhang, att han eller hon i förhållande till dem som deltar i utförandet av gärningen intar en särskild ställning). (Jfr åter NJA 2006 s. 535.) Den gärning som T G K har utfört, dvs. att köra gärningsmännen till platsen, måste i och för sig anses uppfylla detta krav.

46. För att det, på angivet sätt, ska vara möjligt att anse någon som medgärningsman, trots att han eller hon inte deltagit i de gärningar som mer direkt knyter an till brottsbeskrivningen, förutsätts emellertid också att det är bevisat att denne har agerat tillsammans och i samförstånd med de övriga inblandade.

47. Som konstaterats i det föregående måste T G K ha förstått vad som skulle ske när han stannade bilen. Utredningen ger emellertid, mot hans nekande, inte tillräckligt stöd för att han agerade tillsammans och i samförstånd med SH och de andra personerna.

48. T G K ska därför inte dömas som gärningsman utan för den medhjälp han har gjort sig skyldig till.

49. Var och en av de som medverkar till en brottslig gärning ska, enligt 23 kap. 4 § tredje stycket brottsbalken, bedömas efter det uppsåt eller den oaktsamhet som ligger honom eller henne till last. Vad gäller medhjälp innebär detta att ansvar förutsätter uppsåt dels i förhållande till gärningsmannens (eller gärningsmännens) otillåtna gärningar, dels i förhållande till den egna medverkansgärningen (se rättsfallet "Företagsboten och fängelsestraffet" p. 21). Med hänsyn till att T G K satt kvar i bilen kan det inte anses utrett att han insåg vilka närmare risker som ett anläggande av en brand i bussen skulle innebära. Han måste emellertid likväl ha insett risken för att gärningen skulle medföra omfattande förstörelse av annans egendom och han måste anses ha varit likgiltig inför detta. Han ska därför dömas för medhjälp till försök till mordbrand, mindre allvarligt brott.

Påföljden för SH

50. I enlighet med hovrättens dom – som i dessa delar inte har överklagats i skuldfrågan – har SH gjort sig skyldig till rån, våld mot tjänsteman, två fall av ringa narkotikabrott och två fall av rattfylleri. Därtill ska han alltså dömas för försök till mordbrand, mindre allvarligt brott.

51. Även med beaktande av att försöket avser mordbrand som är mindre allvarlig, finns det inte skäl att frångå hovrättens bedömning av straffvärdet för detta brott. Inte heller finns det anledning att avvika från hovrättens bedömning avseende straffvärdet för rånbrottet.

52. Också med dessa utgångspunkter måste emellertid straffvärdet för den samlade brottsligheten anses vara lägre än vad hovrätten funnit. Med tillämpning av allmänna principer avseende straffmätningen för flerfaldig brottslighet får straffvärdet anses motsvara fängelse i 2 år och 6 månader.

Påföljdsbestämningen avseende T G K

53. T G K har gjort sig skyldig till medhjälp till försök till mordbrand, mindre allvarligt brott. Även om hans medhjälp inte är obetydlig, har han medverkat i mindre utsträckning än SH och de tre övriga gärningsmännen. Detta bör avspegla sig i straffvärdebedömningen.

54. Straffvärdet för T G Ks medhjälp motsvarar fängelse i åtta månader och är därmed inte så högt att det i sig utgör skäl för fängelse. Brottsligheten kan i T G Ks fall heller inte anses vara av sådan art att ett fängelsestraff är oundgängligt. Han dömdes emellertid bara några dagar innan han begick den nu aktuella gärningen för bl.a. hot mot tjänsteman till villkorlig dom i förening med samhällstjänst med ett alternativstraff om fängelse i två månader. Detta talar emot att påföljden åter bestäms till en icke frihetsberövande påföljd. Med

beaktande av att T G K i detta mål har varit frihetsberövad i närmare två månader bör det likväl inte anses uteslutet att välja en annan påföljd än fängelse (jfr 30 kap. 11 § brottsbalken).

55. Av personutredningen i målet framgår att Frivården har bedömt att det hos T G K finns en förhöjd risk för kriminalitet och ett övervakningsbehov samt att hans sociala situation tidigare präglats av en viss instabilitet med ofullständig skolgång, arbetslöshet och delvis kriminella kamratkontakter. Det har vidare framkommit att hans personliga förhållanden sedan sommaren 2016 har stabiliserats, bl.a. genom att han numera har fast anställning och genom att han tagit avstånd från en del av sitt tidigare umgänge. Vad som nu har sagts talar för att påföljden för honom bör bestämmas till skyddstillsyn (jfr 30 kap. 9 § första stycket och andra stycket 1 brottsbalken). Påföljden bör – i enlighet med Frivårdens förslag – förenas med föreskrift om att han ska delta i det brottspreventiva programmet Återfallsprevention.

Skadestånd

56. SH och T G K ska, vid denna utgång, solidariskt ersätta If Skadeförsäkring och Traveller Buss för den skada de lidit. Yrkade belopp är skäligen.

I avgörandet har deltagit: justitieråden Ann-Christine Lindeblad, Kerstin Calissendorff, Sten Andersson, Stefan Johansson och Petter Asp (referent)
Föredragande justitiesekreterare: Fredrik Blommé